

Резюмета

на рецензираните публикации на гл. ас. д-р Елена Кирилова Раденкова, представени за участие в конкурса за доцент по 2.1. *Филология (Славянски езици – Съвременен руски език – Фразеология)*, обявен от СУ „Св. Климент Охридски” в Държавен вестник, брой 24, 17 март 2023 г.

1. Съвременен руски език – Фразеология

Монография (хабилитационен труд):

1.1. Раденкова Е. Русская образная фразеология сквозь призму перевода, София, изд-во Парадигма, 2023, 250 стр., ISBN 978-954-326-505-3

В монографията е представено изследване на руските фразеологични единици в контекста на художествения дискурс и през призмата на техния превод на български език в рамките на дейността подход към езика. Анализът е фокусиран върху руските фразеологични единици, чиято образност се разглежда като един от най-важните признаци на фразеологизмите като вербални знаци. Образността се разбира като способност на езиковата единица да създава нагледно-чувствени представи за предметите и явленията от действителността.

Текстът на монографията се състои от увод, три глави (*Теоретични основи на изучаването на фразеологичните единици за целите на превода; Особености на превода на фразеологизмите в художествения текст; Анализ на начините за превод на руските фразеологични единици на български език в съвременните художествени текстове*), заключение и библиография.

В Увода е определен обектът на изследването – образните фразеологизми на руския език и техните преводни съответствия в българския език в анализираните художествени текстове. Изтъква се ролята на контекста на употреба при изследването на значението на руската фразеологична единица в съпоставка с избрания от преводача вариант на превод.

Изходният езиков материал включва фразеологични единици, използвани в 14 руски романа от последните две десетилетия. В хода на анализа на руските фразеологизми и техните съответствия в преводните текстове е използвана комплексна изследователска методология, съчетаваща методите на контекстно-ситуационния и компонентния анализ, метода на анализа на речниковите дефиниции и др.

В Глава 1 е разработен понятийно-терминологичният апарат на изследването. Разглеждат се съществуващите подходи към определението на фразеологичните единици (ФЕ), техните диференциални признаци и начините за тяхната класификация. Категорията фразеологично значение все още предизвиква дискусии и затова нейната специфика се анализира в съпоставка със значението на единиците от останалите езикови равнища, а също така се разглежда семантичният статут на лексикалните компоненти в структурата

на фразеологизма. Обсъждат се възгледите за спецификата на фразеологичната образност, която се разбира като важен признак на фразеологизмите в качеството им на вербални знаци.

Глава 2 е посветена на особеностите на превода на ФЕ в художествения текст. Разглежда се необходимостта от разграничаване на понятията „художествен текст“ и „художествен дискурс“, което произтича от различните подходи към проучването на текста. Изборът на текстове на романи от криминалния жанр като материал за изследване се мотивира с това, че в тях се използва общоизвестна и често употребявана фразеология, която може да се определи като фразеологичен минимум, добре известен на среднестатистическия представител на руската лингвокултура. Понятието „художествен превод“ се разглежда като процес на литературно творчество, в рамките на който художествено произведение, създадено на един език, се пресъздава на друг. Затова преводът се разбира като творчески процес, една от главните цели на който е да бъде реконструирана образната тъкан на оригинала. Представена е спецификата на превода на ФЕ и на междуезиковата еквивалентност на фразеологизмите. Специален раздел е посветен на класификацията на начините на превод на руските фразеологизми на български език в съвременните художествени текстове. В последния раздел на тази глава се предлага типология на преводаческите грешки при предаването на значението на образните ФЕ.

В Глава 3 е осъществен анализ на начините на превод на руските образни ФЕ на български език в съвременните художествени текстове. Изследват се значенията на фразеологизмите в изходния текст, тяхната образност, стилистични характеристики и конотативни нюанси. Съответствията им в текста на превода на български език също се характеризират по гореспоменатите параметри. Предприет е опит да се опишат детайлно стилистичните характеристики на ФЕ, своеобразието на тяхната употреба и етимология, типа им в съответствие с приетата класификация (разработена от В.В. Виноградов и допълнена от Н.М. Шански). Открояна е спецификата на двата основни начина за транслиране на значението на образните фразеологични единици – фразеологичният и нефразеологичният превод. При фразеологичния превод се регистрира различна степен на близост между единицата, използвана в оригинала, и съответната единица в текста на превода. В зависимост от това се разграничават абсолютни еквиваленти, частични съответствия и фразеологични аналози. В рамките на нефразеологичния превод са установени три преводачески техники – лексикален превод, описателен превод (осъществен с помощта на словосъчетание) и дословен превод (калкиране). Прави се оценка на вариантите на превод на руските ФЕ на български език и в случаите, когато не е подбрано най-подходящото преводаческо съответствие, се предлага по-сполучлив вариант на превода.

В Заключение са систематизирани основните резултати от изследването. Направени са изводи относно наблюдаваната тенденция да се подбират фразеологични

еквиваленти или аналози с цел да бъдат запазени значението и прагматичният потенциал на изходната ФЕ.

Монография, базирана на дисертационен труд:

1.2. Раденкова Е. Игровые трансформации паремий и прецедентных высказываний в заголовках российских печатных СМИ. София, изд-во „Парадигма“, 2022, 385 стр. ISBN 978-954-326-500-8

Заглавието заема централно място в комуникативното пространство на съвременните руски печатни медии. Чрез него журналистите се стремят да „привлекат“ адресата и да го стимулират да прочете озаглавената по интригуващ начин публикация. Затова те прибегват към най-разнообразни средства за усилване на яркостта, експресивността и нестандартността на текста на заглавието. Сред тях важно място заема използването на богатия арсенал от похвати за езикова игра, същността на която е свързана с креативно авторско преобразуване на пословици, поговорки, крилати фрази, афоризми и др.

В Увода се обосновава актуалността на изследването. На тази база се определя целта и се формулират задачите за нейното постигане. Описани са методологичната основа, научната новост, теоретичното значение и практическата приложимост на резултатите от осъществения анализ.

В Първа глава „Теоретични основи на изследването на трансформациите на фразеологични изрази с цел езикова игра“ е представен терминологичният апарат и базовите категории, свързани с анализа на трансформациите на паремии и прецедентни изказвания (ПИ). За целите на анализа е предложена обща, достатъчно подробна класификация на типовете трансформации на фразеологичните изрази (ФИ), представени в заглавията на публикации в руската преса за изследвания периода (2014–2015 г.). Тъй като всички трансформации на фразеологичните изрази са по същество структурно-семантични, в основата на класификацията са поставени критерии от формално-съдържателен характер. На базата на тези критерии се разграничават четири типа трансформации, които от своя страна се делят на видове (а в някои случаи и на подвидове).

Структурата на Втора глава „Структурно-семантични типове игрови трансформации на паремии във вестникарските заглавия“ следва представената по-горе класификация. В нея са анализирани 150 трансформирани паремии със структура на изречение, като за изясняване на същността на настъпилите смислови промени са взети предвид подзаглавието и текстът на съответната статия.

Трета глава „Структурно-семантични типове игрови трансформации на прецедентни изказвания във вестникарските заглавия“ също е структурирана според представената по-горе класификация. В нея са анализирани 210 трансформирани ПИ със структура на изречение, като за проследяването на смисловите промени, настъпващи в резултат на авторското преобразуване на прототипа, се взема предвид (както и при паремии) целият заглавен комплекс, както и озаглавеният текст.

В Заключение се обобщават резултатите от изследването. Анализът на всичките 360 заглавни единици позволява да бъдат проследени и систематизирани смисловите изменения, настъпващи вследствие на трансформациите на изходния устойчив израз.

Научни статии:

1.3 Раденкова Е. Изменение коммуникативного типа предложения как структурно-семантический тип игровых трансформаций паремий и прецедентных высказываний в газетных заголовках // Болгарская русистика, № 4, 2016, , с. 5-11, ISSN (print): 0323-9160, ISSN (online): 1313-3713 (в реф. списък на НАЦИД)

Статията разглежда един специфичен похват за трансформация на поговорки и прецедентни изказвания в заглавията от съвременните руски печатни медии, а именно промяната в комуникативния тип на изречението. Тази трансформация се използва в заглавия от периодичния печат за модификация на фразеологичните изрази, като значително повишава техните експресивни възможности. Според получените данни от направения анализ на изследваните примери преобладават заглавията, в които съобщителните изречения се преобразуват във въпросителни. Така авторът внася в трансформацията допълнителна семантико-прагматична информация, която отсъства в визуалната форма и във формирането се вече в съзнанието на носителя на езика значение. Механизмите за прилагане на тази игрова техника са разкрити в резултат на подробен анализ на конкретни примери на вестникарски заглавия.

1.4. Раденкова Е. Прецедентные высказывания в заголовках современных российских печатных СМИ // Русистика сегодня: традиции и перспективы. Сборник докладов юбилейной международной научной конференции (София, 23-25.11.2016 г.); ред.: А.Вачева, Т.Алексиева, Ц.Ралева, А.Радкова, К.Петрова, Н.Нечаева, И.Чекова; София, Изд-во "Тип-топ прес", 2017, с. 266–276, ISBN: 978-954-723-197-9 (в реф. списък на НАЦИД)

Обект на анализ е семантичното изместване като подтип на структурно-семантичния тип трансформации на прецедентното изказване (ПИ), използван при конструирането на вестникарски заглавия. При трансформацията, която се определя като семантично изместване, съставните елементи на фразеологичната единица не се променят: в нея или се внасят нови смислови нюанси, или възниква игра на думи (каламбур) в резултат на съвместяването на прякото и преносното значение, което води до възникване на определен експресивен ефект. Наличието в състава на ПИ на многозначна дума дава възможност да бъде приложен този похват. Ако в потока на речта многозначната дума реализира само едно свое значение, то в резултат на игровата трансформация на ПИ може да се актуализират едновременно две значения на неин лексикален компонент. Този тип фразеологичен каламбур възниква под влияние на създаденото от автора на заглавието контекстно обкръжение. Именно контекстът насочва вниманието на адресата едновременно към два възможни начина за тълкуване на изречеца – онзи, който съответства

на значението на компонента в изходното ПИ, и този, който се актуализира в трансформираното ПИ. Така, умело използвайки многозначността на думата, авторът съзнателно заема позицията на homo ludens. Преднамереното жонглиране с многолики по своята семантична природа думи води до неочаквано преосмисляне на ПИ, благодарение на което се осъществява планираното от журналиста въздействие върху читателя.

1.5. Раденкова Е. *Эксплицирование и имплицирование фразеологических единиц как средство языковой игры при конструировании газетного заголовка* // Русистика: вчера, сегодня, завтра. Сборник докладов юбилейной международной научной конференции (София, 29 июня – 2 июля 2017 г.), ред. В. Аврамова, А. Пенчева, Г. Гочев, С. Георгиева и др., София, Дружество на русистите в България, 2018, с. 242–249. ISBN 978-619-91044-0-8 (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се разглеждат такива похвати за трансформация на фразеологизми като експликация и импликация, използвани за създаване на езикова игра при конструирането на заглавия в руската преса. Тези трансформации водят до разрушаване на стереотипното възприемане на фразеологичния израз, в резултат на което той придобива нов (модифициран) смисъл, актуален единствено в дадения контекст. Анализирани са вестникарските заглавия, представляващи трансформирани паремии и прецедентни изказвания, при които експликацията или импликацията води до промяна на броя на техните компоненти.

1.6. Раденкова Е. *Реализация категории оценочности посредством преобразования фразеологических оборотов (на материале газетных заголовков)* // Полипарадигмальные контексты фразеологии в XXI веке, Материалы международной научной конференции (Тула, 17–19 мая 2018 г.), ред. Г.В. Токарев, Тула: Тульское произв. полиграфическое объединение, 2018, с. 318-323, ISBN 978-5-6040106-4-8

Резултатите от това изследване сочат, че използването на разнообразните ресурси на авторските модификации на фразеологичните съчетания обслужва преди всичко задачата да се създават заглавия с оценъчен характер, които доминират в съвременната руска преса. Заглавията от оценъчен тип обхващат изказванията, ориентирани към предаване на модално-оценъчен смисъл. Към тази категория се отнасят различните прояви на субективното начало в дискурса: не само изразяване на оценки и емоции, но също и речевата тоналност (шеговита, иронична, саркастична, приповдигната и др.). Тези заглавия целят да формират у читателя определено отношение към съдържанието на медийната публикация. В анализа на заглавията-трансформи от оценъчен тип централно място заема категорията оценка. Тя се разглежда като вид модалност, която се наслаждава върху основното денотативно съдържание на изказването.

1.7. Раденкова Е. *Культурно значимые устойчивые единицы русского языка и их трансформации при конструировании газетного заголовка* // VIII Лазаревские чтения: „Лики традиционной культуры в современном культурном пространстве: ренессанс базовых ценностей?“, ред. Рушанин В.Я., Синецкий С.Б., Лазарева Л.Н.;

Челябинск: изд-во ЧГИК; 2018, с. 169–175, ISBN 987-5-94839-637-8, ISBN 897-5-94839-638-5 (часть I)

В статията се разглеждат трансформациите на паремии и прецедентни изказвания, които водят до радикално реструктуриране на фразеологичния израз (ФИ). Дефинира се терминът трансформация, разбираан като преднамерено внасяне на изменения в структурата на оригинално културно значимо устойчиво изказване, в което се проявява творческият потенциал на автора. От гледна точка на реципиента трансформацията води до разрушаване на стереотипа на възприемане на ФИ. Той придобива нов (модифициран) смисъл, актуален за конкретния контекст. Разпадът на паремии може да бъде окачествен като най-радикалният начин за структурно преобразуване на дадения клас ФИ. След прилагането му се запазват само отделни „отломки“ от паремията, които бегло напомнят за нея, но вече в рамките на друга структура. Нерядко сред тях има специфични, културно и/или стилистично маркирани езикови единици, които са способни даже в такова ново лексикално и граматично обкръжение да препращат към прототипа на пословицата. Нашите наблюдения показват, че похватът разпад на ФИ се използва с цел изразяване преди всичко на експресивно-оценъчни смисли.

1.8. Раденкова Е. Заголовки медиатекстов с ключевым компонентом этнонимом (на материале трансформированных фразеологических выражений)// Научни трудове на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски".Т.56, кн.1, сб.А, Филология; 2018, с. 350–361; ISSN (online): 0861- 0029 (в реф. списък на НАЦИД)

Обект на това изследване са фразеологизмите с компонент етноним, които се използват в ролята на заглавия-трансформи в пресата. Разгледаните заглавия на вестници са конструирани на основата на руски паремии и прецедентни изказвания. Това са преди всичко сентенциални единици, притежаващи лингвокултурна ценност и транслиращи емоционално-експресивна оценка. Етнонимът се отнася към нарицателното име, тъй като не се явява средство за индивидуализация. Към етнонимите в широк смисъл са отнесени не само преките, но и непреките опосредствани етноними-прилагателни, а също и okazjiонално образувани глаголи от съществителни имена-етноними (*грек – грекнется*), създадени по метода на словотворчеството и езиковата игра. Анализираните заглавия, съдържащи трансформирани фразеологични изрази със структура на изречение, са ексцерпирани от електронните версии на съвременни руски вестници.

1.9. Раденкова Е. Деструкция фразеологической единицы как способ конструирования печатного заголовка в российских СМИ // Русистика 2018. Материали международногo научногo симпозиума „Екология языка и современная коммуникация“, ред. Е. Стоянова. Шумен: Изд-во "Химера", 2018, с. 317–322; ISBN 978-619-7218-43-5 (в реф. списък на НАЦИД)

Анализират се трансформациите на паремии и прецедентни изказвания (ПИ), водещи до значително реструктуриране на изходния фразеологичен израз (ФИ) в резултат на две или повече комплексни деструктивни изменения в техния състав. От

позицията на реципиента такава комплексна трансформация води до деструкция (разрушаване) на стереотипното възприятие на ФИ: той получава нов (модифициран) смисъл, актуален именно за дадения конкретен контекст. Деструкцията на паремии и ПИ е най-радикалният тип на структурно преобразуване на дадения вид ФИ. След реализацията му се запазват само фрагменти на узуалната единица, които напомнят за нея, но вече в рамките на друга структура. Най-често авторите на медийни текстове прибягват към комбиниране на два вида трансформации – *замяна и вграждане*. Втората по фреквентност комплексна трансформация на ФИ е *замяна и отсичане*. Към комплексните трансформации от две стъпки (замяна и отсичане; замяна и вграждане) се пристъпва за постигане на по-голям прагматичен ефект. Сложните механизми на реализация на комплексните трансформации включват две или три елементарни преобразования. За да се разбере какъв е стилистичният ефект от извършените модификации, е необходим многостепенен детайлен анализ, който да започва с открояването на отделните похвати и описанието на механизмите на тяхното действие. Комбинацията от три вида трансформации е представена от 2 примера. Коментира се и заглавие, конструирано посредством четири вида трансформации, което говори за креативност и стремеж към лингвистично експериментиране от страна на автора. Прави се извод, че използването на толкова радикална комбинирана структурно-семантична трансформация на ФИ, водеща до деструкция на формата и семантично изместване, не предизвиква комуникативен срив, тъй като за целта се използват общоупотребителни и популярни паремии и прецедентни изказвания.

1.10. Раденкова Е. *Экспрессивный потенциал фразеологизмов в современных медиатекстах* // Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков, кн. 13, Шумен, УИ „Константин Преславски“, кн. 13, ред. Е. Стоянова, Шумен, УИ „Константин Преславски“, 2019, с. 59–72, ISSN (print): ISSN 2603-3143, ISSN (online): ISSN 2603-3151 (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се разглежда ролята на фразеологизмите в съвременните медийни текстове и условията за реализация на техния експресивен потенциал. Извършва се анализ на заглавията, включващи в структурата си фразеологизъм, и връзката им с темата на публицистичните текстове с цел да се изследва създаването на езикова експресия в медийния дискурс. Експресивността се разбира като акт на целенасочено въздействие върху читателя от страна на журналиста. Този акт има подчертано прагматично значение. Анализът на емпиричния материал извежда на преден план важна особеност при използването на фразеологизмите в съвременните медийни текстове: авторът, вграждайки в заглавието и текста на статията си ФЕ, се стреми не толкова да използва готов фразеологизъм, колкото творчески да преосмисли, трансформира и видоизмени общоизвестното фразеологично съчетание (ФС). По този начин ФС се подчинява на информативните и експресивни цели, които медийният текст трябва да реализира.

1.11. Раденкова Е. Фразеологичната единица като носител на образност и експресия в руския публицистичен текст // Сборник доклади от годишна университетска научна конференция на Нац. военен университет "Васил Левски" (27-28 юни 2019 г.), Том 2, Научно направление „Педагогически и хуманитарни науки“. Велико Търново: Изд. комплекс на НВУ "Васил Левски", 2019, с. 139–148; ISSN 1314-1937; ISSN (online): 2367-7481 (в реф. списък на НАЦИД)

Изследват се фразеологичните единици, представляващи именни съчетания от типа на „темная лошадка“ и „кот в мешке“, които са вградени в заглавието на различни медийни публикации и се използват за актуализация на конкретно събитие с цел да се убеди читателя във важността на представената информация. Употребата на фразеологизми в повечето случаи е насочена към открояване на най-съществените елементи на предаваната в текста информация и нейната оценка. Формирането на оценъчни квалификации до голяма степен зависи от екстралингвистичните фактори, влияещи върху създаването на текста. Изразяването на оценка е свързано с интерпретацията на фрагменти от обективния свят, което обикновено предполага отразяване на субективното авторско възприятие на действителността. Анализирания трансформации на узуални фразеологизми могат да бъдат категоризирани като един от основните носители на оценъчен смисъл в съвременната медийна комуникация. В тях ярко се проявява ролята на оценката като форма за изразяване на личностното начало в медийния текст.

1.12. Раденкова Е. Трансформацията на клишето като начин за създаване на заглавия в руската преса // Стереотипът в славянските езици, литератури и култури, Сборник с доклади от Четиринадесетите международни славистични четения, ред. Цв. Аврамова, София: УИ „Св. Климент Охридски“, том 1, Езикознание, 2019, с. 249–258, ISBN 978-954-07-4883-2, ISBN 978-954-07-4895-5 (в реф. списък на НАЦИД)

В настоящата статия се изследват прецедентни изказвания-клишета, които имат предикативна структура. Устойчивите конструкции, оформени като изречение, позволяват да се проследи цялото разнообразие от начини за обновяване на смисъла чрез структурно-семантични преобразования. В съзнанието на читателя новата форма на преобразуваното прецедентно изказване съжителства с представата за неговия прототип. Това води до появата на нови ракурси на смисъла, които изострят интереса на читателя и го задържат в съответното семантично пространство. Разглеждат се предимно трансформации на лозунгите от съветско време, които са ярки представители на клишираните единици и отправят към една наскоро отминала епоха. Анализирани са авторските преобразования на лозунгите: *Кадры решают все!*; *Вся власть советам!*; *Из искры возгорится пламя!*; *Миру–мир!*; *Русский с китайцем – братъя навек!*; *Есть такая партия!*; *Да будет свет!*; *Пролетарии всех стран, объединяйтесь!*; *Хлеба и зрелищ!*; *Готов к труду и обороне!*; *Все лучшее – детям!*; *Наука – двигатель прогресса!*, използвани за заглавия в редица съвременни медийни публикации. Доказва се, че трансформацията на тези клишета във

вестникарските заглавия се превръща във все по-популярен журналистически игрови похват. Неговата ефективност се обяснява с привлекателността на интелектуалната игра, която авторът на медийния текст предлага на читателя. В това проучване се налага изводът, че съдържателният план на трансформираните ПИ в реалното им функциониране като заглавия се определя не толкова от образността или логическата структура на изходния вариант, колкото от конкретните цели на автора на публикацията с оглед на актуалната ситуация, към която се „прикрепя“ трансформираният фразеологичен израз.

1.13. Раденкова Е. К вопросу о переводе русских фразеологизмов на болгарский язык (на материале романа А. Марининой «Черный список» и его перевода Здр. Петровой) // Болгарская русистика, № 4, 2019, с. 73–85, ISSN 0323-9160 (print), ISSN 1313-3713 (online) http://bgrusisty.com/wp-content/uploads/2020/08/Bolgarskaya-rusistika_2019_4-1.pdf (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се разглеждат проблемите на превода на български език на фразеологичните единици (ФЕ), използвани в съвременен руски художествен текст. Особеностите на значението на всяка от изследваните руски ФЕ се интерпретират с оглед на контекста на нейната употреба. При прилагането на фразеологичния начин за превод стратегиите за подбор на еквивалент в целевия език са свързани с избора на такъв образен фразеологизъм, който съвпада по всички параметри с изходната ФЕ, като целият комплекс от компоненти на значението ѝ се запазва. Такива междуезикови фразеологични еквиваленти най-често се отнася към групата на интернационалните ФЕ, заимствани и в двата езика от античната митология и Библията. При използването на фразеологични аналози се наблюдава достатъчно висока степен на еквивалентност, но при това преводачът трябва да се стреми да запази емоционалната и стилистичната специфика на фразеологизма. Обект на анализ е също така нефразеологичният превод в две основни негови разновидности – лексикален и дословен превод. Коментирани са и някои частни случаи, изискващи от преводача вземане на нестандартни решения. Ако изходната руска единица е фразеологизъм, който има в българския език аналог или дори еквивалент, но в контекста на оригинала значението ѝ претърпява модификация, то преводачът трябва да прибегне към други стратегии за подбор на адекватно контекстуално съответствие. Разглеждат се някои примери на несполучливи преводачески решения и се предлага подходящ за дадения контекст преводен вариант.

1.14. Раденкова Е. Оценочный потенциал русских фразеологических единиц в заголовках медиатекстов // Двенадцатый Международный симпозиум МАПРЯЛ "Русистика в современном мире", Доклады и сообщения (Велико-Търново, 11–14 октябрия 2018 г.), отв. ред. Пенева Н.Д. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2020, с. 284 – 288, ISSN 1312-3069 (в реф. списък на НАЦИД)

Изследват се заглавия, представляващи трансформирани фразеологични съчетания (ФС), които са ексцерпирани от електронните версии на популярни руски вестници. Промените в лексикално-семантичната структура на ФС чрез контекстуално-ситуационна

замяна на компонента (субституция) в заглавията е насочено към конкретизация на темата и едновременно с това е налице градация на експресията на съобщението с цел реализация на въздействащата функция на заглавието. Например замяната, основана на звуково сходство или съзвучие, е широко разпространена в публицистичния дискурс. Парономазията представлява субективно-авторско преднамерено сближаване на думи като степента на постигнатото звуково сходство не е строго регламентирана и много интензивно се използва в комуникативното пространство на масмедията за реализиране на езикова игра. Несъответствията, възникващи при сближаването на думите-парономази, които са абсолютно различни по смисъл, дават възможност на журналистите да създадат особено ярки, запомнящи се заглавия-трансформи. Например, в заглавията *Тертий богач* (вм. *тертий калач*) и *ЗОЖ к горлу* (вм. *нож к горлу*) на паронимна замяна са подложени парономазите *калач/богач* и думата *нож* и абревиатурата *ЗОЖ* (здравословен начин на живот). Микротекстът на заглавието и основния текст на медийната публикация взаимно се допълват на ниво съдържание. Чрез използване на възможностите на арсенала от похвати за създаване на езикова игра при конструирането на заглавието се постига усилване, а понякога и кардинална промяна на изначално заложената в ФС оценка, което води до резултативно въздействие върху читателя на медиатекста. Употребата на ФЕ в медийните текстове се превръща в актуално средство за изразяване най-вече на негативна оценка, защото източник на мотивация на журналистите за трансформация на фразеологизмите са всекидневните негативни събития в страната и в света, природните катаклизми, тежкото положение в редица сфери от социалния живот, за обозначаването на които в езика вече съществуват узуални фразеологизми, но те се представят в атрактивен трансформиран вид.

1.15. Раденкова Е. Особенности на функционирането на руските паремии с джендърен компонент в съвременните медийни текстове // Научни трудове на ПУ, Филология, том 57 кн. 1, сб. А, 2019, Отг. ред. Ю. Чакърва, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, с. 292–304, ISSN 0861-0029 (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се прави опит за изясняване на мястото на мъжа и жената в обществото от гледна точка на руската фразеология, в съответствие с общоприетата представа за езика като огледало на културата, в което се отразява не само реалният свят и условията на живот, заобикалящи човека, но е представено и общественото самосъзнание, манталитет, национален характер, традиции, обичаи, морал, системата от ценности, светоусещане и общоприетата представа за света на общността. Анализираният емпиричен материал включва примери на паремии от вестникарския подкорпус на Националния корпус на руския език, подбрани въз основа на такива признаци като компонентен състав, включващ джендърен компонент мъж или жена (*женщина/баба; мужчина/мужик; муж/жена*). Стереотипните представи за мъжа и жената, битуващи в дадена култура, намират своето отражение във фразеологията. В тази връзка изследването позволява да се конструират образите на мъжа и жената, намерили отражение в руската паремиология. Анализът на емпиричния материал налага извода, че джендърният стереотип, изразен чрез паремиите,

дава най-обобщена и концентрирана представа за отношението между половете в обществото. При вербализация на женските стереотипи негативните характеристики и оценки са преобладаващи както в миналото, така и в наши дни. Това е свързано с общата нагласа в медийните текстове да се съобщават предимно негативни факти и събития. Паремите с джендърен компонент *мужчина/мужик* носят в себе си философско обобщение и сентенциален смисъл, които се отнасят до човека като цяло. И все пак можем да твърдим, че в руския медиен дискурс се наблюдава тенденция за неутрализация на асиметрията. Въпреки че тези процеси текат бавно, измененията на вътрешния образ на традиционните пословици към едно по-обобщено назоваване на ситуацията води до елиминирането на джендърния компонент.

1.16. Раденкова Е. О стратегиях перевода русских фразеологизмов на болгарский язык в художественном тексте (на материале романа А. Марининой «За все надо платить» и его перевода) // Болгарская русистика, № 1, 2022, с. 167-180, ISSN 0323-9160 (print), ISSN 1313-3713 (online), doi:5-11 (в реф. списък на НАЦИД)

В публикацията се разглеждат различни стратегии за превод на фразеологичните единици като важна част от художествения текст. Проучват се преводаческите трансформации, използвани от преводача за получаване на адекватен краен продукт. Качеството на превода зависи от уменията на преводача с професионална точност да идентифицира преводаческите проблеми в конкретния текст и да извърши необходимите процедури, за да бъдат те успешно решени. Нашите наблюдения показват, че за адекватен краен продукт от преводаческата дейност може да се смята такъв превод, който по най-изчерпателен начин пресъздава смисъла, прагматиката и образността на оригинала. В статията се разглеждат и няколко създадени от писателката авторски фразеологизми. Това са нетипични образни okazjiонални изрази, конструирани по модел на узуални устойчиви ФЕ. Те нямат статут на единици, принадлежащи на фразеологичния фонд на руския език, и съответно не са фиксирани в речниците. Авторът конструира тези фразеологизми в процеса на създаване на литературното произведение или видоизменя узуални устойчиви изрази. При превода на такива авторски фразеологизми, създаващи особения колорит и индивидуалност на художествения стил, е необходимо с оглед на контекста да бъде намерен или създаден подходящ еквивалент, като творчески се използва арсеналът от образни средства на целевия език.

2. Съвременен руски език – Фонетика

2.1. Раденкова Е. К вопросу о пограничных сигналах слова // МАПРЯЛ 2002, Теоретические и методические проблемы русского языка как иностранного в традиционной и корпусной лингвистике // Сборник докладов VIII Международного симпозиума МАПРЯЛ (Велико-Търново, 4 -7 апреля 2002), Велико Търново: FABER, 2002, с. 47-51, ISBN 954-775-151-4 (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се разглежда фонетичната дума и нейното разграничаване в потока на руската реч чрез фонетични сигнали – единични и групови. Граничните сигнали принадлежат към онези фактори, които определят функционирането на думата в ролята ѝ на максимална фонетична единица, отвъд границите на която действието на фонетичните закономерности не се простира.

2.2. Раденкова Е. Восприятие фонетического слова и некоторые аспекты фонетической интерференции // Славистиката в началото на XXI век. Традиции и очаквания, Сборник с доклади от Шестите национални славистични четения (26-27 април 2002), СУ, София: СемаРШ, 2003, с. 121-123, ISBN 954-8021-13-7 (print) (в реф. списък на НАЦИД)

Анализира се някои особености на организацията на ритмиката на фонетичната дума в руската и българската реч и различната степен на участие на клитиките в нейния строеж, което неминуемо води до специфични, свойствени за отделния език явления при стиковането на тези компоненти. Намирайки се под интерфериращото влияние на вече формираните се автоматизми за акцентуализация, българските студенти русисти често деформират акцентния модел на руската дума и ритмо-мелодичния рисунък на фразата.

2.3. Алексиева Т.И., Раденкова Е.К. Фонетический аспект в обучении болгарских студентов-русистов // Русский язык за рубежом, №4, 2010, с. 24-30, ISSN0131-615X https://www.elibrary.ru/download/elibrary_15238727_56110665.pdf

Интерференцията в сферата на прозодията на славянските езици и преди всичко между българския и руския, е предизвикана както от типологични, така и от конкретни езикови характеристики на фонетичните системи на тези езици. Проявата на такива признаци на интерференция се разглежда в контекста на изучаването на закономерностите на организацията и правилата на структуриране на единиците на прозодия за всеки един от езиците, описването на съществуващите модели на думите и синтагмите, установяването на системни съответствия между тези единици. Изтъква се необходимостта на съпоставителни изследвания, които да послужат като теоретична основа за изясняване на спецификата на формиране на акцента в изучавания език, а следователно и неговата прозодична специфика.

3. Методика на чуждоезиковото обучение

3.1. Раденкова Е. Актуальные вопросы обучения аудированию русской речи в болгарском языковом вузе // Русский филологический вестник, 1995, №2, том 80, под ред. В.А. Татарина, Москва: изд. „Московский лицей“, с. 81-87. ISBN 5-88564-119

В статията се засягат въпроси, касаещи спецификата на обучението на българските студенти-русисти да произнасят трудни за българите руски звукове и интонационни конструкции през различните етапи на обучението си в рамките на преподаването на практическия курс по руски език в Софийския университет.

3.2. Кирилова Раденкова Е. Некоторые аспекты обучения практической фонетике болгарских студентов-филологов // Proceedings of the Methodology Conference of the Language Centre "LANGUAGE TEACHING, CULTURE AND LEARNER", Tartu, March 24-25, 1995, ed. Kiira Allikmets, Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 1995, p. 54-59 <https://core.ac.uk/download/pdf/79117388.pdf>

Обсъжда се проект на учебно помагало по практическа фонетика, в което емоционалните интонации са представени в тясна връзка с техните жесто-мимични корелати. Националната специфика на жесто-мимичния съпровод на звучащата реч е слабо проучена и доста сложна за имитация и обучение. Във връзка с това се подчертава, че създаването на такова помагало за студенти русисти, в което е описано съотношението между невербалните средства за общуване и интонацията, би било много полезно.

3.3. Раденкова Е. Интонацията като условие за (не)разбиране в процеса на обучение по специалността „Руски език“ в българските вуз-ове // Езикът и литературата – средство за (не)разбирателство, София: УИ "Св. Климент Охридски", 2003, с. 579-583, ISBN 954-07-1791-4 (в реф. списък на НАЦИД)

Интонацията се разглежда като една от най-важните характеристики на звучащата реч и средство за оформяне на изречението в синтагма. Кратко се описват интонационните конструкции в руския език в съпоставка с българската интонационна система. Анализират се допусканите от студентите русисти грешки при интонирането по време на четене и говорене на руски език в рамките на занятията по практически руски език в СУ.

3.4. Раденкова Е. Изучаването на интонационните модели на руския език в контекста на комуникативното обучение // Езикът и литературата: методически парадигми и образователни политики, София: Млада България, 2005, с. 219-228. ISBN 954-91385-2-6 (в реф. списък на НАЦИД)

Представена е кратка характеристика на аспектите на комуникативната методика на обучение, активно разработвана през 80-те и 90-те години на миналия век. Тя е заложена в основата на разработената система от нива на владеење на чужд език, като всяко от тях отговаря на точно определени изисквания и има конкретно съдържание. Главната насоченост на комуникативната методика се състои в развитието на комуникативната компетентност на изучаващите чужд език, формирането на техните способности за слухово възприятие и разбиране на естествената реч. Уточнява се съдържанието на понятието „навик за интонационно оформяне на речта на чужд език“ и се определя неговата взаимовръзка с понятието „слухо-произносителен фонетичен навик“. Изтъква се необходимостта от разработването на методика за формиране на интонационни навици, които да не се разглеждат в рамките на методиката на обучение на произношението, а да се отделят в рамките на отделен методичен модел на обучение по интонация. Разгледани и описани са седемте интонационни конструкции, разработени за целите на чуждоезиковото обучение от Е.А. Бризунова. Те са съпоставени с наличните в българската интонационна

система. Комуникативната функция на интонацията се проявява наред с другите езикови средства за оформяне на фразата в зависимост от целта на изказването.

3.5. Раденкова Е. Интонационна синонимия руской речи в практике обучения болгарских студентов-русистов // МАПРЯЛ 2010, Теоретические и методические проблемы русского языка как иностранного в традиционной и корпусной лингвистике, Сборник докладов X Международного симпозиума МАПРЯЛ (Велико-Търново, 8–11 апреля 2010), Велико Търново: ИВИС, 2010, с. 640-643, ISSN 1312-3069 (в реф. списък на НАЦИД)

В статията се разглеждат неутралните реализации на интонационните конструкции (ИК), характерни за речта, в която субективното отношение на говорещия към изказването интонационно не е изразено или е изразено минимално. Освен тях, реализациите на някои типове ИК могат да имат структурни особености, които служат като средство за изразяване на субективното отношение на говорещия към изказването. Това са модалните (емоционалните) реализации на ИК, които могат да бъдат различни на брой при различните типове интонационни конструкции. Съвкупността от неутралните и модалните реализации на определен тип ИК представят неговата интонационна редица, в която неутралната реализация може да замени всяка модална реализация..

3.6. Раденкова Е. Интонационное оформление формул русского речевого этикета в процессе обучения болгарских студентов-русистов // 50 години – врата към образованието и прозорец към света, Сборник с доклади от юбилейна научна конференция по случай 50-годишнината от основаването на Департамента за езиково обучение (ИЧС) (14-15 юни 2013), София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2013, с. 161-166, ISBN 978-954-07-3610 (в реф. списък на НАЦИД)

Предмет на обсъждане в публикацията са някои аспекти на преподаването на руски език в рамките на практическия курс на началния етап на обучение и по-конкретно теоретичните и практически проблеми на обучението на руски речев етикет. В него се включват голям брой етикетни единици, които комуникантите използват в процеса на общуване, съобразявайки се със социално регламентирани и национално специфичните регулиращи правила на речево поведение в официална и неофициална обстановка. Затова е важно не само да се преподава теорията на интониране, но и да се провежда обучение на студентите русисти по практически навици и умения за използване на интонацията като средство за изразяване на определена комуникативна цел в дадена речева ситуация. В статията се разглеждат варианти за интонационно оформяне на следните единици от речевия етикет: обръщение, приветствие, комплимент. Обект на анализ са реални интонационни отклонения в речта на българските студенти русисти в процеса на говорене и четене в рамките на занятията по лексика и практическа фонетика.